

Hasamuddin Hamdard

<https://orcid.org/0000-0002-0914-6028>

Assistant Professor, Afghanistan Takhar University, Faculty of Language and Literature, Department of Uzbek Language and Literature. Afghanistan, hasamuddin.hamdard@yahoo.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Hamdard. H. (2023). **افغانستان اوزبیک ادبیاتی نینگ اویغانیشی** *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (6), 1893-1899.

افغانستان اوزبیک ادبیاتی نینگ اویغانیشی

خلاصه:

اوشبو مقاله ده افغانستان حدودیده از لدن اونلب استعدادلی شاعر و ادیب اوزبیک ادبیاتی رواجیگه حصه قوشیب کبلگنلیگی، اما بو ادبیات عموم اوزبیک ادبیاتی جریانلریدن اجره لیب قالگنلیگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی عاملر سبب پشتو و دری ادبیاتلری کی یازمه ادبیات صفتیده کینگ رواج تاپه آلمگنی، فقط 20-عصر نینگ ایککینچی یریمیگه کبلیب بیر مونچه جانلنگنی، اوزبیک ملتیکه منسوب ضیالیلر آرسیده بیتیشیب چیققن اونلب شاعر و ادیبیلر، صنعت و مدنیت اربابلری اثرلر محلی اوزبیک ادبیاتی محیطینی شکلنتیریب، استه-سپکین ترقی اپتگنی حقیده سوز باره دی. **کلید سوزلر:** افغانستاندهگی اوزبیک ادبیاتی، عموم اوزبیک ادبیاتی، پشتو و دری ادبیاتلری، غزل، دیوان.

The Beginning of the Awakening of Afghanistan Uzbek Literature

Abstract

In this article, dozens of talented poets and writers contributed to the development of Uzbek literature in Afghanistan, but this literature was separated from all Uzbek literature processes due to social, political and economic factors. It did not develop as a written literature like Pashto and Dari literature, but it revived a little in the second half of the 20th century. Is said to have developed.

Keywords: Uzbek literature in Afghanistan, General Uzbek literature, Pashto and Dari literature, ghazal, divan

کیریش

افغانستان کؤپ ملتلی مملکت. اونده بشاوچی اوزبیک (تورکی) لرنینگ اوز ملی تیلی و ادبیاتی قدیمدن موجود بولیب، ترقی اپتگن. 19-عصرگچه بو حدودده موجود بولگن ادبیات عموم اوزبیک ادبیاتی نینگ ترکیبی قسمی صفتیده اعتراف اپتیلگن. لطفی، علیشیر نوایی، حسین بایقرا، ظهیرالدین محمد بابر، مشرب، مجلسی، خواجه کی ادبیات

نماینده‌لرینینگ ایجادى فعالیتى عموم اوزبېک ادبیات ترکیبى ده نه فقط اوزبېکستانده، بلکه افغانستانده هم بیردېک سببلیب اوقیلهدى و قدرلنهدى.

سیاسى جریانلر سبب چاریزم باسقینیدن کپیین 19-عصردن باشلب افغانستاندهگى اوزبېک ادبیاتى استه-سپکین عموم اوزبېک ادبیاتى نینگ کنته اوزمنیدن اجرهلیب، محلى یعنی افغان اوزمنیگه اوتیشگه مجبور بولدى و کپیینچهلیک افغانستاندهگى اوزبېک ادبیاتى تشکیل اېتگن حالده، حدوده علیحده اوز فعالیتى دوام اېتتیریشگه توغرى کپلهدى. شونینگ اوچون هم "افغانستاندهگى اوزبېک ادبیاتى" یاکه "افغانستاندهگى اوزبېک شعریتى" عبارهسینی عینا 20-عصر نینگ باشلری، یعنی مستقل افغانستان دولتى تشکیل تاپگندن کپیین پیدا بولگن حدوددهگى اوزبېک ادبیاتى یاکه شعریتىگه مناسبتگه قوللش جایزدير (کاسانى، 1990، s.23).

منبعلر نینگ گواھلیک بېریشچه، بو مملکت حدودده ازلدن اولنب استعدادلى شاعر و ادیبیلر اوزبېک ادبیاتى نینگ شکللنیشی و رواجلنیشیگه اوزلرینینگ سلماقلى حصه لرنی قوشیب کپلگنلر. اما بو ادبیات عموم اوزبېک ادبیاتى جریانلریدن اجره تیب فالگنلیگیدن کپیین، افغانستاندهگى پشتو و درى ادبیاتلری کبی یازمه ادبیات صفتیده کپنگ رواج تاپه آلمهدى. بونینگ جوده کۆپ اجتماعى، سیاسى، اقتصادى، مدنى عامللری بار. لېکن شونیسى هم انیقکه، افغانستانده شکلگن محلى اوزبېک ادبیاتى 20-عصر نینگ ایککینچى یریمیده بیرمونچه جانلندی و ترقیاتگه قهر بول آلدی. شونینگدېک، اوزبېک ملتیکه منسوب ضیالیلر آرسیدن اولنب شاعر و ادیبیلر، صنعت و مدنیت اربابلری محلى اوزبېک ادبیاتى محیطینى شکلنتیریب، استه-سپکین رواجلنتیریشگه آلیب کپله باشلهدى (غبار 1967، s.62).

افغانستانده 1919-ییلدن کپیینگى مستقللیک شرایطى ادبیات و صنعت نینگ ترقیاتیکه معین تاثیر اېتدی. حتى تورلى خېل اجتماعى تۇسیقلر طفیلی بو اولکهگه اوزبېکستان و باشقه قوشنى مملکتلردن کپلیب یشگن اوزبېکلر نینگ زمانوى افغان-اوزبېک ادبیاتى شکلنتیریشی و رواجى مهم اهمیت کسب اېتگنلیگى هم کوزمیتلیدی.

ایککینچى جهان اوریشیدن کپیین، خصوصاً، 1964-ییلی مملکتده اوتکز یلگن اساسى قانون اصلاحاتلر افغانستان خلق (ملت) لر نینگ مدنى-معنوی حیاتیکه معین ایجابى اوزگريشلر کیریتدی. فعاللیگیکه، محلى ملت نینگ ملی شعوریده جدی ایجابى اوزگريشلر یسهدى.

لېکین 20-عصر نینگ 50-ییللریگهچه بولگن دورده افغانستاندهگى ایجادکار اوزبېک کؤپراق ممتاز ادبیات عنعنه-لریگه صادق روشده، علیشیر نوایی، بابر و مشرب ایجادیده یوکسکلیککه کؤتریلگن، غزهلر، رباعى، مخمس (تخمیس)، مثنوی سینگری ژانرلر دایر مسیدن تشقریگه چیقمه ی ایجاد قیلیب کپلگنلری هم معلوم. اولر نینگ شعریتیکه خاص خصوصیتلرینى اورگنیشده حسابگه آلینیش ضرور بولگن عامللر تله یگینه.

عینا اوزاق و باى تاریخگه اېگه بولگن ممتاز اوزبېک ادبیاتیکه، شعریتیکه قنتیق باغله نیب قالگن عنعنوی یونه-لیشدهگى ایجاد نمونه لری نینگ اکثریت قسمى زمانوى اوزبېک ادبیاتى نینگ کپسکه اولاد وکیللری محجور میچنخیل، قادری پلنگ پووش، چوخ خلفه، مروى، ترخانى، عبدالرشید مخدوم چوستى، قارى شرف الدین شرف، استاد قربت کامل فاریبى، نفیر تاتار، اولابى، خیرى و باشقه لر نینگ ایجادیکه خاص بولیب، اولر نینگ ادبى و علمى اثرلری خلق آرسیده کپنگ ترقلگن و مشهور بولگن.

بو اولاد حقیده سوز یوریتیلگنده، تاکیدلش جایزکه، اولر نینگ بیر قسمى اوزبېکستاندن مهاجر بولگن و محلى اوزبېکلر قطارى 20-عصر نینگ بیرینچى یریمیدهگى افغانستان اوزبېک و درى ادبیاتى رواجلنیشیکه سلماقلى حصه قوشگن شاعر و ادیبیلردن دیر.

شو اُورینده اوزبېکستاندن افغانستانگه باریب قالگن و زمانوی افغان-اوزبېک ادبیاتی نینگ وجودگه کپلیشیده کتته رول اُینهگن بیر نېچه بیریک شاعر و طنداشلرنی اېسلب اؤتمسلیک نینگ علاجی یوق. بولر آرسیده اېنگ اولاد و طنداشلریمیزدن، بیریک شاعر شرف الدین شرفی (1894-1973) اېسلسن اؤرینلی دیر بو افغانستان اوزبېکلری آرسیده «دامله بیدل تاشکپندی» نامی بیلن مشهور بُولیب، تاشکپنده توغلیب، سونگ بخارا مدرسه سیده تحصیل آلهدی و اوز وقتیده مشهور اوزبېکستان معرفت پرور ادب و جماعت اربابلری بهبودی و منور قاریلر بیلن یقین مناسبتده بُولگن. شرف الدین شرف نینگ برچه گوزله، خمس، رباعی و باشقه شاعرلری اوزبېک ممتاز شعریتی عنعنهلری بیلن هماهنگ دیر (راسخ، 2003، s.123).

شاعر مقیمی اندخویی (1876-1951) هم گرچی افغانستان نینگ اندخوی ولایتیده تولد تاپگن بُولسه ده، اساسی تحصیلینی بخاراده، مدرسه ده آگن. بو شاعر هم اوزبېک ممتاز ادبیاتی عنعنهلرینی دوام اېتتیرگن حالده دری تیلیده هم شعرلر یازگن نوالسانین شاعر دیر (عبداللهیف و باشقه لار، 1997، s.234).

تاشکپنده توغلیب، بخاراده تحصیل آلیب، سونگ 22 یاشیده افغانستان نینگ اندخوی شهریکه کپلیب قالگن. باشقه بیر تنیقلی اوزبېک شاعری میرمحمد امین قربت دیر. بو شاعر نینگ هم ایکیکی فارس و اوزبېک تیلده بیردېک عجایب غزلهلر یازگنلیگی و دیوان صاحبی اېکنلیگی معلوم. بو شاعر وطنیدن کپتیشگه مجبور بُولیب، اوز قسمتیدن نالیب یازگن اؤنلب شعریده:

بخارا معرفت نینگ کانی اېردی آندین ابریلدیم،
جهان تار اولغوسی زرره دلیم بخت سیاهیمدن،
مرادیم اوزبېکستان، گر بخارا یادینی ایسته سم،
اوزاق قیلدی فلک استادی دانیشی دستگاهیمدن،

دېب یازگن اېدی.

افغانستان اوزبېک ادبیاتی نینگ بیریک و کیلی قوقانده توغیلگن، اصلی چوستلیک بُولگن عبدالرشید مخدوم چوستی (1908-1983) هم 20-عصر نینگ 20-ییللریده کابلگه کوچیب کپلگن و بو یېرده طبییات فاکولته سیده تحصیل آلیب، جراحلیک متخصصلیگینی اېگلله گن بُولسه ده، یوکسک بدیعی سویده عشقی غزلهلر هم بیتگن، تُولم صاحبی اېدی. اونینگ کُولب مصرع لریده «وطن داغی» حسرتی، غربت تینچلیک بېرمه گنلیگینی کورمیز:

چوستی کوز یاشی بیلرین غربت بېرین باغ ایلگن،
قان یورمک رازین بیلور غه غونچه بېراغینی کور.

یوقاریده و ادیبلی کی کپینگی اولادلریگه منسوب باشقه اؤنلب مهارتلی شاعرلر هم بار. گرچه اولر بېواسطه اوزبېکستانده توغلیب، سونگ افغانستانگه مهاجر بُولمه گن بُولسه لره ده، اولردن اکثریتی نینگ کپلیب چیقیشی اوزبېکستانگه باغلیق بُولیب، اولر هم اوز ایجادلریده اساسا اوزبېک ممتاز ادبیاتی عنعنهلریده ایجاد قیلگنلر و قیلیب کپلماقده لر. اولر علیشیر نوایی، بابر، مشرب، مقیمی، فرقت کی ممتاز شاعرلریمیز نینگ مشهور شعرلریدن الهامله نیب، مخمس لار، تنبو علر یازگنلر، اولر نینگ یوکسک بدیع پردهلر دهگی صنعتلریدن تاثیرلنیب، اوز شعرلریگه صیقل بېرگنلر (عبداللهیف، 2003، s.35). قوییده بویوک ادیبلریمیز غزلهلریگه یازلگن مخمس لردن مثاللر کپلتیرمیز:

شاعر شاه غلام احمد نینگ علیشیر نوایی نینگ مشهور غزله یگه مخمسیدن:

و عده گه قیلیمه ی وفا گلچهره خوشرو کپلمه دی،
تیره بُولدی صبحو شامیم یانیمه رو کپلمه دی،

شوم رقيدين ياكه قورقيب شوخ ترسو كېلمهډى،
كېچه كېلگومدور دېبان اول سرو گلرو كېلمهډى،
كوزلرېمگه كېچه تانگ آنگونچه اويقو كېلمهډى.

فرقت غزهليگه شاعر اېركينليک مخمسيدن:

جدا قېليپ فلک آخر، خزان سيز گلزار يمدين،
كېتېيدور عقل باشيمدن، ادشديم كار بار يمدين،
بيان قېليسم بو فرقتدن كويز برچه شرفيمدين،
فضاكيم گردش دوران اييردى شهسوار يمدين،
غميم كوپ، اي كونگيل، سېن بېخبرسن آه زار يمدين.

كاظم امينى نينگ مقىمى غزهليگه مخمسيدن:

كېليپ قاشيمده لېلرينگنى خندان ايلهدينگ، كېتدينگ،
محبت شپوهسى بېرلن چو پرسان ايلهدينگ، كېتدينگ،
آقوزوب كوز ياشيم، كوكسيمنى برين، ايلهدينگ، كېتدينگ،
كونگيلنى غونچهډېك چين تهباته ايلهدينگ، كېتدينگ،
خلاق ايچره محزون پریشان ايلهدينگ، كېتدينگ.

بونينگ سينگرى مثاللرنى كوپلېب كېلتيريش ممكن. افغانستان اوزبېك ادبياتى نينگ اوشبو كېسه اولادىگه خاص بولگن عنعنويلىك بديعى يونهليشى بو ادبياتگه ايكنيچى جهان اوريشيدن كېين كيريب كېلگن قطار شاعرلر ايجادده هم كوزمهتيلهډى. جملهډن، امينى، اندخويى اېرگش اوچقون، مجنون قيصارى، محمد امين اوچقون، قارى سيفالله، سنگين، عبدالحميد آگه، شيخ غلام، احمدى، اشرف عىنى ممتاز ادبياتى ميزنينگ غزله، مخمس، رباعى لرى كېي ژانرلريده و عروض وزننده ايجاد قىلگنلىگى نينگ و اثرلر نينگ اكثر نتيده عنعنوى موضوعلر دايره سیده دیر. اما 50-60 يىللرگه كېليپ، اينقسه 1964 يىلده قبول قىلگن اساسى قانوندن كېيىنگى دورلرده اولر نينگ ايجادده، گرچى عنعنوى شكللرده بولسه هم اجتماعى موضوعلر، محلى ملتلر نينگ مى اوزليگىنى تنيشى بيلن باغليق آرزو-اميدلرى، اينتيليشلرى، انه وطن مدحى همده آزادليک، تينچليک، اجتماعى عدالت، و ترقيات كېي مسالهلرگه هم اعتبار بېرگنلىگىنى، عموما ادبياتگه، شعرينگه ينگى زمان نفسى كيريب كېلهياتگنلىگىنى، كوره ميز. افغانستان اوزبېك ادبياتى 20-عصر نينگ 80-يىللر يدن اعتبارا مضمون و يونهليش جهندن ينگى دورگه قدم قويدى. 1978 يىلدهگى افغانستانده روى بېرگن صبر واقعهلرى و اوندن كېيىنگى وضعيت مملكت نينگ درى و پشتو ادبياتلرى قطارى اساسا عنعنوى طرزده كون كېچيرهياتگن اوزبېك ادبياتنده هم اولكن بوريليشلر يسهيدى، رواجلەنيش نينگ ينگى باسقىچى باشلەنيش نينگ كتته تورتكى بېرهډى. اوزبېك ادبياتى، شعرىتى توغرىدن-توغرى اجتماعيله شيش، حتى سياسيله شيش اوزهنىگه اوتەډى. شعرينده عنعنوى ژانرلر قطارى، ينگى شعر، آزاد، اجتماعى و هجوى شعر تورلرى پيدا بولەډى. كېچېك-كېچېك حكايله، اجتماعى-بديعى آچېركلر، كېچېك قيسقه و حتى پېسلر هم يازيله باشلەيدى. اما افغانستاندهگى اوزبېك ادبياتنده عنعنوى شعرى تورلر نينگ اورنى و سلماغى همان بيتكچى بوليب قالەډى (ايشانچ، كوھكن، 1995، 134 s).

صبر واقعه‌لری مناسبی بیلن مملکتی باشقرگن سیاسی حزب‌لر تامانیدن ملی آزادلیک، مطبوعات ابرکینلیگی، هر بیر ملت و خلق‌لر نینگ تپنگلیگیگه عاید اصلاحاتلر باره‌سیده‌گی اعلانلری، درحقیقت، مملکت ضیالی‌لری، خصوصاً، ادیب‌لر ایجادیگه قناعت بغیشله‌گندېک بُولدی.

ادبیاتده اجتماعی موضوعلر ایتکچی اورینگه آلیب چیقلدی. منه شو ینگیلنه‌یاتگن اوزبیک ادبیاتی‌نینگ ینگى اولادی وکیللری هم وجودگه کپلدى و اېندیلکده افغانستان اوزبیک ادبیاتی‌نینگ 20-عصر نینگ 80-ییللریدن کپینگی قیافه-سینی: شرعی جوزجانی، سید محمد عالم لیبب، متین اندخویی، اشرف عظیمی، حفیظی جوزجانی، کاظم امینی، تاشقین بهایی، عزیزالله الفتی، سلیم قسیم، اسحاق صنا وادیبه عیاللر شفیقه یارقین، زلیخا سرپلی، آصفه شاداب، ریحانه رحمانی کبی ایجادکارلرسیز تصور قیلش ممکن اېمس.

مضمونده‌گی شعرى اثرلر یازگن ادیب، سیاست ودولت اربابی شرعی جوزجانی‌دیر. اونینگ افغانستان اجتماعی، سیاسی اوزگریشلر شمالی‌نینگ بی‌تیب کپله‌یاتگنیده اشاره قیلش یازگن «آموریا» ناملی شعرى و باشقه نظمى اثرلر زمانوی افغان اوزبیک شعریتده علیحیده ایز قالدیردی. شاعر نینگ بو شعرلریده نی عنعنوی شکل، نی مضمون کورینه‌دی. 11 بُوغینلی برماق وزنیده‌گی تام معناده‌گی ینگى شکله‌گی بو رمزی شعر باشیدن جوده طوفانلی، قانلی تاریخی واقعه‌لرنی باشدن کچیرگن، اوزگریشلر، انقلاب رمزی بُولگن «آمو دریا» شاعر نینگ اونگه مراجعت قیلدی (امینی، 2006، s.97). جمله‌دن قوییده‌گیچه جوابنی اظهار قیلدی:

لېکین بو وطن خلقی قهرمان خلق،
یاولرگه یاو، دؤستلرگه مهربان خلق.
کورمشدن توختهمس باردیر تا جهان.
هرکون ظفر تمان قدم تشله‌یدی،
ینگى هییت اوچون کورمش باشله‌یدی.
مېن دېنگیز فرزندى، طوفان اویه‌سی،
تولقینلر آنه‌سی، بۇران اویه‌سی.

80-ییللردن وجودگه کپلگن و عینا برماق وزنیده، سربست شعر شکلیده یازیلگن، ایچکی رمزی تیمثاللر، زمانوی تلقیده‌گی موضوعلرنی افاده‌لگن قطار شعرى اثرلر نینگ یخشی نمونه‌لری ذکرالله ایشانچ، شفیقه یارقین و باشقه اونلرچه شاعرلر نینگ ایجادیده ینگى دور نینگ ینگىچه، زمانوی اثرلر صفتیده بوی کورستدی. بو طایفه اثرلر نینگ پیدا بُولیشی اثرلر دوامیده شکلگن و همان دوام ایتیه‌یاتگن عنعنوی شعریتگه ایجادی رقابت اېدی. عینا شونگه اوخشش وضعیت اوتگن عصر نینگ 20-30-ییللریده اوزبیکستان ادبیاتیگه هم خاص بُولیب، کپین برماق شعرى سیستمه-سی، همده کپینچیلیک پیدا بُولگن سربست شعرى توری عنعنوی شعریت شکللرینی و عروض وزینى سقیب چیرگن اېدی. اما افغانستانده‌گی اوزبیک ادبیاتیده عنعنوی شعریت شکللری همان بیتکچی اُورینی اېگلب کپلماقده. فقط اولر نینگ مضمون دایره‌سی زمانوی موضوعلر نینگ شدت بیلن کیریپ کپلیشی حسابیگه جدی اوزگریب بارماقده. اولرده‌گی بدیعی تصویر واسطه‌لری هم واقعلیکنی افاده‌لشگه یونلماقده. بیرکینه غزله ممتاز ژانر نینگ اوزیده مضمون و موضوعلر تیزیمیده انچه اوزگریشلر کوزنیده‌دی. شاعرلر غزله‌گه خاص بُولگن عنعنوی عشق-محبت موضوعیده یازگنلریده هم، بو محبت اېندیلکده کُورپراق وطن، خلقه نسبتا ایتيله باشله‌دی (بیانی، 1984: s.112). بوگون مثاللر جوده کُوب. شاعره آی سلطان خیری‌نینگ بیر غزله‌یده وطن حقیده قوییده‌گی مصرعلرنی اوچرته‌میز:

وطن ای گلشنیم، زیبا دیاریم،
یولینگده جان وطن بېرمک شعاریم.
سپورمن مېن سېنی ای باغ رضوانیم،
تینچیم هم غروریم، هم وقاریم.
گلستانینگدهگی تورلی چیچکلر
تیریکلیک مژدهسی بېرگه می نگاریم.
سېنی هر تاغو تاشینگ عاشقی من،
مظفرلیکده یشنتماق قراریم.
سېنی بیر نره توپراغینگ کوزیمگه،
کورینور آلتین-کوموش، ای گلزاریم.
بدخشان لعلی و هم مرجانی بیرله،
مثل سیزدور جهانده لاله زاریم.
سپوینچی بېر کیم اوشبو خوش زمانده،
آچیلگن گللرینگدن نوبهاریم.

عموما افغانستاندهگی زمانوی اوزبېک ادبیاتی، شعریتی، اونینگ تنیقلی نمایندهلری، اینیقهسه، اوشبو ادبیاتینگ اوز ترقیاتینگه اؤنگن باسقیچلری، بو یۆلده اېریشیلگن یوتوقلر و دوچ کېلگن معمارلر حقیده جوده کۆپ ملاحظه لر بیلدیریش ممکن. اما مقاله میز یکنونده قوبیدهگی فکرلرنی ایتیشنی جایز تاپدیک:

توشوریم

کوزه تیشلریمیز نتیجه سیده شو نرسه گه امین بۆلدیککه، حاضرده افغانستانده اوزبېک ادبیاتی نینگ شکللەنیشی و رواجلەنیشی شرطلی روشده اوچ بیریک دور، یعنی 20-عصر نینگ باشلریدن 50-ییللریگه قدر، 50-ییللردن 80-ییللریگه قدر و 80-ییللردن حاضرگه قدر بۆلگن دورلرگه اجره تیب، اؤرگنیش مقصدگه موافق دیر. بیرینچی وایکینچی دورده یشب ایجاد اېنگن کېکسه و اؤرته اولاد وکیللرینینگ ایجادیده بیز اساسا ممتاز اوزبېک ادبیاتی نینگ کوچلی تاثیرینی، جوده کم مقیاسدهگی ینگی زمان تاثیرینی کۆردیک. 20-عصر نینگ 80-ییللردن اعتبارا اوشبو ادبیاتده تام معنادهگی زمانوی تمایللر، بدیع شکل و اسلوبلر نینگ شکللەنیشی جریانی کوزه تیلدهدی. ینه شونی تاکیدلش لازمکه، بو مملکتده یشه یاتگن اوزبېک زبان ادیبلر حاضرگه ایکی یوزدن زیاد تورلی حجم و شکلدهگی شعری توپلملر ونثری اثرلری مجموعه لرینی چاپ اېتتیرگنلری بیزگه معلوم. شو بیلان بیر قطارده، بیزدهگی معلوماتلرگه کۆره، افغانستان اوزبېک ادبیاتی نینگ رواجلەنیش تاریخی و باسقیچلری، تنیقلی نمایندهلری، شعریتی سیستمه سی، بدیعی-اسلوبی مساله لری بویچه زمانوی ادبیات شناسلیک نقطه نظرندن جدی ماناگرافیک علمی تدقیقاتلر نی افغانستانده، نی اوزبېکستانده آلیب باریلیمه گنلیگی معلوم بۆلدهدی و بو ساحه ده هنوز جوده کتته علمی بۆشلیق، اولکن ایله نیشلر میدانی عالمر نینگ اعتباریگه مشتاق بۆلیب تۆرییدی.

Adabiyotlar Ro'yxati

Abdullohyev, A. (2003) 20-asir Afg'oniston O'zbek adabiyoti, Toshkent.

- Abudullohyev, B. Va boshqalar (1997) *O'zbek adabiyoti Tarixi*, O'zbekiston fanlar akademiyasi, fan nashriyoti.
- Aminiy, M. K. (2005) *Afg'oniston Turkiy Matbuotining Qisqacha Tarixi*, Bayoniy Madaniy va ijtimoiy veblogi: (www.bayanifoundation.com).
- Bayoniy, O. (1984) *O'zbek Shoirlari*, Kobul.
- Gro'se, R. (1989) *Improturiye Sahronavardon*, Tehron.
- G'ubor, Gh. (1967) *Afg'oniston dar masiri torix*, davlat nashri, Kobul.
- Ishonch, Z., Muhammad Olim K. (1995). *O'zbek Adabiyoti Farhangi*, Foryob.
- Kosoniy, S. (1990). *O'rta Osiyo Tarixi*, 2. Jild, Madina.
- Ma'sumiy, A. (2006). *Eski Tariximi*, Kobul.
- Rosix, M. (2003). *Torix va Farhangi Turkmanho*, Pishovar.
- Yorqin, M., Sh. (2006). *Dar Borai Zabon, Xat V Farhang Nevisiye Turkiy (O'zbekiy)*, Kobul.